

Janez Švajncer

KNJIGA, POLNA ŽIVLJENJA – ANDREJ ARKO: ODKLETEV

To je redna knjiga Goriške Mohorjeve družbe za leto 1996, pisatelj Andrej ARKO pa se predstavlja z dvanajstimi novelami in črticami, katerih posebnost je pisanje v prvi osebi, kar jim daje mik in jih še bolj približa poistenju bralca z avtorjem.

Naslednja posebnost je izbira motivov, ki segajo v obmorske kraje in v notranjost Apeninskega polotoka pa vse tja čez morje do sorodnikov v Ameriki. Čutiti je sredozemski kolorit pokrajine in pogovornega jezika, vendar nikjer ne prevlada in le omogoči spoznati življenjski utrip ljudi, ne glede na njihovo bivanje in domovanje. Vsem je skupna misel na domovino prednikov in vpetost v pripoved in oživljanje »podobe raja«.

ODKLETEV je najdaljša novela v knjigi, ki je po njej imenovana (podnaslovi-
tev knjige: Sentištorije), in bi lahko bila samostojna povest. V tej stvaritvi je pisatelj odgrnil problematiko, večno živo in pomaknjeno v ospredje, bodisi iz nuje prizade-
tih, da ne tone v pozabo takratnost, ko je »brat moril brata«, bodisi da ostane
svarilo naslednikom, da morija ni rešitev in znamenje sijoče zvezde sprave,
nasprotno, je le obet neponovitve storjenega zla in hudodelstva. Zategadelj avtor
predstavi in pospremi železničarja in skozenj življenje v miru in v vojni. Zgodba se
prične na dan dedkovega in njegovega godu, ko sta bila v stanovanju onadva, mami
v službi, babica se je odpravljala v mesto, bratec pa je spal v košari. Mirnost so
znenada premotili neznani moški s surovim kričanjem, planili noter, se razkropili po
stanovanju, topotali sem in tja ter divje odpirali vrata, se oddaljili in spet približali,
pa ves čas vpili na babico in dedka.

V ta plastično opisani okvir je déto dogajanje oziroma življenjska pot sina, ki je
delal na železnici in ob koncu vojne ob bombardiranju železniške postaje izgubil
življenje. Tej materini razlagi vdiralci v stanovanje niso pritrčili in so vztrajali pri
nasprotni trditvi, da imajo drugačne podatke in je on bil agent imperialističnih sil,
živi v tujini in deluje proti tukajšnji oblasti.

Spomini na otroštvo v vojnem času se nadaljujejo še z nekaj prizori o dogajanju
v domači hiši in zunaj nje. V šoli je sedel z dečkom, ki mu je oče padel v partizanih;
neki deček in deklica sta med sabo govorila nemško. Na dom so k njim prihajali
moški, mama je morala z njimi in se je vrnila pozno ponoči. Potem je nekega dne
zvedel, da je oče živ, in potem se je z njim srečal in oče mu je povedal, da so ga
nameravali zvezati z žico in mu je uspelo pobegniti čez mejo.

Zgodba vsebuje dejstva o človeku, ki je zagrešil le to, da je hotel ostati živ.
Marko Tavčar v uvodu v knjigo o tem: ... je skoraj na dokumentaričen način
prikazana usoda očeta, delavca na prog, po kateri so vozili v smrt povojne žrtve, in

kasneje ubežnika s transportnega vlaka. Brez vsiljevanja kakih obsodb nas pisatelj popelje skozi težave povojnega časa, ki so trajale za nekatere Slovence skoro do današnjih dni.

Pisatelja pritegne svet mladih oseb, ki jim prisluhne in skuša razumeti njihove poglede na življenje. Spremlja jih v odnosih do samih sebe in v medsebojnih odnosih, podobnim in spominjajočim na ravnanje prednikov, starih staršev in staršev, vendarle vse to ni tisto, ujeto v sestavljene kalupe sramežljivosti in vseh mogočih čednosti, ne, drugačni so, odprtih oči, išočih ugodje na vsakem koraku, pripravljenih na objem, privtost drugega k drugemu, in tudi živitje v situacijo, kakor je npr. prilagoditev razmeram tam, kjer bivajo in si z delom zagotavljajo življenjsko eksistenco.

Za vse nastopajoče velja oznaka optimistične naravnosti brez kančka mirujočega čakanja na spremembo položaja in vdanosti v nirvano, nasprotno, preveva jih optimizem, da sami uravnavajo svoje četudi postopno vključevanje v zaželeni poklic in zagotovitev kariere. Pri tem brez težav obvladujejo svoje čute že kar nekako stoično-prilagoditveno obstoječemu stanju, ne da bi iskali zasilni izhod za pobeg iz vsakdanje hrupnosti v samotnost s prevladujočo tišino. Takšni so, naravni, nič izumetničeni in hlepečki po nedosegljivem. Njihov ideal je tukajšnjost z včasih v dolgočasje nihajočim jezičkom na tehtnici odločanja za to in ono. Vztrajnost jim je odlika, kjerkoli so in kamorkoli se pomaknejo, najsi bosta to bližina ali oddaljenost od prostora in okolja, kjer so zastavili prve korake in spoznavali ljudi in naravo.

A. Arko ceni in spoštuje vsakega posameznika skozi prizmo večdelnosti tako, da mu je mozaičnost najboljši in najprimernejši pripomoček za skladno in domiselno sestavo celote. Ali drugače povedano: privrženost z bistvenimi črtami in skrbno izbrano jezikovno podstatjo lahko primerno formulira zahteve po dovršeni literarni tvornosti in vitalnosti v črtico in v novelo sprejete osebe, pokrajine in dežele. Zato je pisanje skupek miselnega odkrivanja notranjosti človeka kot potrditev njegovega ravnanja v čisti intimnosti kakor tudi v javnosti, do česar nikoli ni indiferenten, marveč prizadevno išče odgovore na vprašanja, ki so lahko za marsikoga nepomembna, njemu pa predstavljajo ograjo, čez katero brez posebnega naprezanja ni mogoče prispeti in varno pristati na drugi strani.

Bistvenost zgodbe ni zgodba sama, večji je poudarek na sporočilu, ki izhaja iz nje. Razlaga je dvojna: dejanskost in vizija oziroma pričakovanje ali prepričanje, da se bo slej ko prej izpolnilo upanje, tleče globoko v notranjosti in vzvod za potešitev negotovosti in želja. Pesimistično razpoloženje je pomaknjeno v kot z namenom, da prepusti primat zadovoljstvu s pridodanim ščepecem rahle igrivosti in humorja, ponekod z avtoironijo, ki se lahko stopnjuje in nikoli ne zdrkne na raven samopomilovanja, tarnanja, sklenjenih rok k molitvi za uslišanje. Tudi ni obupa, zagrenjenosti in ne obteženosti z mislijo izkrivljanja vsega, kar se dogaja in rahlja živce. Nič tega ni, slabosti čutenja in čustvovanja nadomesti realnost, ki ne sproži mehanizmov tirnic, pusti jim utečeno utirjenost in jim dodaja zunanje vplive, ki se kažejo z dosežki tehnike, biologije, prehrane z dodatki aromatičnih dišavnic in okusov, prirejenimi za zadovoljitev povpraševalcev. Gibanje za štirimi stenami in na odprtih prostorih med poslopji, na ravnih ploskvah, izkrivljenih pomolih, med ograjami in vzpetinami, povsod valovi nekakšna umirjenost brez pridiha nenadnih izbruhov zadržane samobvladljivosti. Neopazna je sled navideznosti, celo prisile nad samim sabo, tako mora biti, druge izbire ni in ne sprenevedanja pa krmarenja proti vetru, obračaje čoln v nasprotno smer.

Torej je to tisto novo v literarnem oblikovanju in gnetenju današnjega človeka, ki ga pisatelj A. Arko ne utesni in okinča z gloriolo klečeplaštva, vdanosti, igrivosti.

Ne postavi ga na ogled v vitrino, na panoju, v muzeju voščenih lutk, le išče ga, poižveduje za njim in se mu približa, hoteč odkriti stično točko, primerjaje jo s svojo, ki jo v sebi poimenuje: most do sočloveka, stopaje s prve na naslednje stopnice, ki naj ga popeljejo na sam vrh. Ali ga bo dosegel? O tem si ne dela upov niti si ne obeta potešitve, več mu je za spoznavo, da vsako srečanje z znano in neznano osebo niza življenjsko izkušnjo in odkriva vedenje o vseh in vsakomer in o njihovih značajih po načinu govora in gestikulacije. Osebna izpoved pa samo potrdi domnevo in ugibanje, da je motiti se lahko tudi del človečnosti.

Pisatelj se je sprehodil po Evropi in čezoceanskih deželah in v literarno kamero ujel ljudi različnih poklicev – prevladujejo intelektualci – med obiskanimi in po naključju srečanimi pa retrospektivno, tudi kronološko, odkriva takšne in drugačne usode posameznikov. Pripovedovalcem zna prisluhniti in ne privzame si vloge strogega pedagoga z neizčrpno kopico svojih in priučenih nazorov, marveč ostane zanesljiv poslušalec, da zgodba ni le torzo, temveč sklenjena celota z jasno in prepoznavno podobo predstavljenega tod in drugod. Med njimi so poleg rojakinj in rojakov prebivalci sosednjih držav. Njih mentaliteta ima precej sorodnih potez, kar samo zahteva pritrditev, da je človek lahko človek, kjerkoli biva, edina stopnja razhajanja in različnosti je jezikovna pregrada, a še to ni tisto, kar razdvaja, niti ni tolikšna, da bi popolnoma odtujevala domačina in prišleka.

Kot dober poznavalec in navezan na Kras, Primorsko in Trst je pisatelj A. Arko to potrdil in ponazoril v noveli DEBORAH (Mati in sin sta potovala v Trst k znanki, profesorici klavirja. Obveljal je dogovor, da bo sin tam teden dni na počitnicah, profesorica pa ga bo poučevala klavir. To se je zgodilo, v tem času je spoznal gluhonemo dekle, nekega večera pa je v salonu imel pred gospo nastop in ona mu je zaploskala). V noveli GOSPOD CUSCER se sreča lekarnar z mladim ženinom in mu da privolitev za poroko s svojo hčerko. S Krasa je tudi črtica POGODBA z motivom o kupovanju stare hiše.

Navezanost na domovino je potrjena v črtici MOJA DEŽELA. Radovednost trgovke na rimskem obrobju, ki je nekega dne obiskovalca vprašala, od kod prihaja. Ko ji je tjavdan, vajen dolgovčnosti ob takem vprašanju, hudomušno odgovoril: – Iz Avstrije, je ona naglo poznavalsko izvrgla iz sebe: – A, Avstrija... Strauss! Kasneje sta pa tale obiskovalec in njegova žena na poročnem potovanju po Avstriji doživela, da je lastnik hotelčka poiskal razglednico in jo jima ves zadovoljen pokazal. Na njej je pisalo: POZDRAV Z BANSKEJ BYSTRICE – SLOVENSKO. – Novela NUMERUS CLAUSUS oživi župnika z vzdevkom »gradbeni župnik«, ki je bil zaslužen za zidavo nove cerkve in prenovitev druge cerkve in bližnjih kapelic. Črtica JOTSO ponazarja nenadno srečanje nekdanjih študentov na fakulteti.

Izseljenska problematika je zajeta v noveli VICTORIA BLUE (Zgodba o slovenski Američanki), v noveli POSEBEN PRIMER pa dekle iz Argentine pride na slovensko gimnazijo in preseneti s spisom o domovini.

Noveli NOGICA (Retrospektivna pripoved o detetu z modrikasto nogico) in PAFI (O študentu medicine, ki je veliko telefoniral).

V noveli ŠTEVILKA DEVETNAJST pisatelj Andrej Arko predstavi razmišljajočega smučarskega skakalca, ki daje zanimivo primerjavo. Hokejist igra šestdeset minut, slalomist vozi šestdeset sekund, skakalec je v zraku šest sekund in mora tedaj zbrati vse to, kar lahko onadva spravljata skupaj dalj časa.

Presledke med posameznimi črticami in novelami v knjigi pestrijo črno-bele slikovne stvaritve, ubrane na obravnavano tematiko.

Knjigo je opremil in ilustriral Edi Žerjal, Tisk Villaggio del Fanciullo, Opčine, 1995.